

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

КУНДЕРЕНКО ІВАН ВІКТОРОВИЧ

УДК 2-756.014.6(477)(045)

**ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ДУХОВНИХ ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
(НА ПРИКЛАДІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО СОЮЗУ
ЦЕРКОВ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТИЯН-БАПТИСТІВ)**

Спеціальність 09.00.14 – богослов'я

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі філософії Рівненського державного гуманітарного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, доцент
Панчук Ірина Іванівна,
завідувач кафедри філософії Рівненського
державного гуманітарного університету.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Стрижачук Федір Васильович,
академічний декан Одеської богословської
семінарії;

кандидат філософських наук
Борноволоків Олег Володимирович,
викладач Української євангельської
теологічної семінарії.

Захист відбудеться 26 квітня 2021 р. о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 26 березня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. Б. Остащук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У вітчизняній богословській спільноті тривають дискусії про бажані моделі подальшого розвитку духовної освіти у її різних конфігураціях. Виклики сьогодення (як доби постсекулярності та постмодернізму) вимагають переоцінки властивого модернізму поділу на світське і релігійне. Можемо зазначити, що така дихотомія все ще є поширеною. Нове місце, яке релігія та її прояви (зокрема в освітній сфері) займають у публічній сфері, визнання духовної освіти як частини освітнього простору України та визнання спеціальності богослов'я у 2014 році – все це створює важливість переосмислення богословських ідей у загальнонауковому дискурсі.

Відмова від завдання переосмислення моделей розвитку та ролі духовної освіти створює низку ризиків. Зокрема, за таких умов можлива розбудова духовної освіти у такий спосіб, який не буде відповідати складним викликам сьогодення, які пов'язані не лише з забезпеченням академічної складової якості вищої освіти, кадрового забезпечення тощо, але і з питаннями взаємодії між закладами духовної освіти та світськими закладами освіти на новому рівні. Ще однією небезпекою може бути втрата тієї суспільної довіри, яка була надана українським суспільством релігійним організаціям після активної участі у Євромайдані 2014 та волонтерській діяльності у зоні ООС.

Водночас, здійснення такого переосмислення сприятиме розвитку та формування таких моделей розбудови духовної освіти, які будуть сприяти появі наукової продукції високої якості, будуть активізувати підвищення якості вищої духовної освіти. Вивчення різних моделей забезпечення якості освіти та управління якістю у духовних закладах освіти набуває великого значення. Адже заклади вищої духовної освіти на сьогодні накопили великий досвід забезпечення якості освіти у межах діяльності ГО «САТА», а сучасні виклики створюють контекст необхідності використання всіх цих доробок.

Відтак, здійснене дослідження управління забезпечення якості освіти закладів вищої освіти в цілому та протестантських закладів вищої освіти зокрема дало змогу виокремити суперечності, які недостатньо висвітлені у науковій літературі:

- задекларований вектор розвитку освіти України, з одного боку, зумовлює потребу в застосуванні закордонного досвіду в нашій державі для підвищення якості освіти, а з іншого – простежується недостатня кількість досліджень зазначеної проблеми та непослідовність впровадження цих кроків в Україні;
- традиційні підходи до управління забезпечення якості освіти, незважаючи на освітні реформи, не завжди відповідають сучасним ринковим вимогам;
- технології управління якістю вищої освіти в цілому залишаються недосконалими та не відповідають вимогам гарантованої якості освіти (яку кожен зі стейкхолдерів освіти розглядає по-своєму).

Трансформації духовної освіти в Україні об'єктивно стають частиною євроінтеграційних процесів. Відзначимо, що спільнота українських богословів виявилася серед лідерів у використанні можливостей різноманітних програм Євросоюзу, що сприяють академічній мобільності, науковим дослідженням,

розвитку систем підвищення якості освіти. Накопичений окремими конфесіями досвід потребує детального осмислення та комплексної богословської оцінки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено у межах комплексної науково-дослідної роботи кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету за науковими темами «Співвідношення релігійного і національного: контекст історії і культури українського народу» (реєстраційний номер 014U000085) та «Філософія в структурі сучасного соціогуманітарного знання» (реєстраційний номер 0116U007100).

Мета дослідження: розкрити специфіку забезпечення якості надання освітніх послуг у протестантських закладах освіти України (на прикладі ЗВО, підпорядкованих ВСЦ ЄХБ) задля імплементації впровадженої ними моделі зовнішньої оцінки якості освіти в духовні ЗВО України.

Мета зумовила такі основні завдання дослідження:

- 1) здійснити теоретичний аналіз наукової літератури й інформації освітніх, культурологічних, релігієзнавчих та богословських електронних ресурсів за темою дослідження;
- 2) виконати ретроспективний аналіз розвитку освіти у протестантських освітніх закладах незалежної України, зокрема здійснити огляд становлення духовної освіти у середовищі протестантських конфесій України з метою виокремлення засадничих принципів її розвитку;
- 3) проаналізувати сучасний стан якості надання освітніх послуг у духовних закладах освіти (на прикладі діяльності Громадської організації «Євангельська Акредитаційна теологічна асоціація» (надалі – ГО «ЄАТА») та кількох закладів освіти, які обрали відмінні шляхи розвитку);
- 4) виявити теологічні й етичні принципи взаємодії протестантських спільнот із суспільством на прикладі України, зокрема здійснити аналіз релевантності поширених релігієзнавчих типологій;
- 5) провести структурно-понятійний аналіз основних стандартів та понять забезпечення якості освітніх послуг;
- 6) дослідити основні тенденції розвитку забезпечення якості освіти у протестантських закладах освіти України;
- 7) запропонувати перспективні напрями розвитку ГО «ЄАТА», а також виокремити моделі розвитку духовних ЗВО, які входять у мережу Всеукраїнського союзу церков євангельських християн-баптистів (надалі ВСЦ ЄХБ);
- 8) розробити рекомендації для ВСЦ ЄХБ, які дозволять підвищити значення здобуття духовної освіти у протестантських закладах освіти України.

Об'єкт дослідження – якість надання освітніх послуг у духовних закладах вищої освіти сучасної України.

Предмет дослідження – принципи якості освіти в духовних закладах вищої освіти України (на прикладі закладів освіти ВСЦ ЄХБ)

Теоретико-методологічна основа дослідження. Вибір наукових методів зумовлений основними напрямками дисертаційного дослідження. З огляду на те, що

предмет дослідження значною мірою пов'язаний із релігієзнавством, провідними принципами були обрані:

- принцип світоглядної нейтральності (зумовлений науковими традиціями академічного релігієзнавства);
- принцип історизму, оскільки в роботі здійснюється історичний (ретроспективний) аналіз фактів та подій, які закладали основи сучасного стану якості освіти в духовних ЗВО;
- дескриптивний (або описовий) підхід.

Для закладення теоретичних основ із метою побудови подальших управлінських інструментів і механізмів, був застосований аналітичний підхід наявних теорій та термінології і були використані такі наукові методи:

- семантичний (у питаннях термінотворення);
- типологізації (для виокремлення історичних та сучасних типів богословської освіти, а також аналізу наявних типологій взаємодії євангельської спільноти віри з суспільством).

Задля виконання завдання з аналізу сучасного стану та можливостей духовних ЗВО, створених протестантами, були використані такі наукові методи:

- хронологічний (зокрема розглядається історична послідовність розвитку спеціальності «Богослов'я», діяльності ГО «ЄАТА», становлення особливостей нормативно-правових актів України стосовно духовної освіти);
- каузальний (аналізуються причини двох джерел здобуття богословської освіти в Україні);
- історичний (із метою встановлення причин упередженого ставлення до духовної освіти, сформованого в радянську епоху).

Окрім цього, емпіричними способами здобування даних було здійснене анонімне онлайн-опитування пасторів протестантських громад, в якому взяли участь понад 150 осіб, а також було проведено 20 опитувальних бесід-інтерв'ю з ключовими освітянами в духовних протестантських ЗВО та 18 опитувальних бесід-інтерв'ю з пасторами та кількома єпископами. Останній розділ впливає із парадигми та спостережень двох попередніх розділів і містить у собі власну розробку у вигляді моделей розвитку на основі отриманих емпіричних даних.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що дослідники систематично звертали увагу на певні аспекти управління системою якості надання освітніх послуг. Зокрема, Т. Ящук класифікувала різні підходи до визначення поняття «освітня послуга»; Б. Дерев'янка наголошував на проблемі термінотворення сполук «освітня послуга» порівняно з «послугою у сфері освіти»; Ю. Романенко виокремив рівні оцінювання освітнього процесу та зіставив їх зі спробами оцінювання якості освіти; С. Сисоева наголосила на постійній трансформації терміну «освіта» від синонімічного застосування з поняттям «виховання» до значення, пов'язаного з навчанням та формувальним впливом на особистість; Н. Хворостяна та М. Великжаніна виділили можливість окремої оцінки чинників, які в сукупності складають предмет «якості освіти»; О. Ляшенко приділив увагу багатовимірності методологічного поняття освіти та пов'язав це з соціальними

явищами тощо. З огляду на те, що духовні ЗВО в незалежній Україні на перших етапах свого існування користувались американськими стандартами, варто зазначити, що серед нечисленних вітчизняних науковців, які вивчали освітній досвід США, варто відзначити О. Калініну, яка захистила кандидатську дисертацію з цієї теми, більшість інших вчених вивчають європейський досвід, зокрема на цьому зосереджені студії О. Горпинич, А. Завгороднього, Н. Максимчука, В. Салова, Х. Себкової, Н. Сухової, Ю. Якименка.

Серед інших дослідників, які приділяють увагу проблематиці духовної освіти, можна назвати Р. Соловія (перший в Україні, хто здобув науковий ступінь доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – «Богослов'я»): у сферу його наукових інтересів входить сучасне протестантське богослов'я, християнство постмодерну й емергентна церква. В. Синій (ректор Таврійського Християнського Інституту, першого із протестантських закладів вищої освіти (надалі – ЗВО), що отримав ліцензію МОН України) приділяє увагу місійному покликанню богословської освіти. О. Панич, свого часу експерт директорату вищої освіти при МОН України, розглядає широкий спектр проблем вищої освіти в цілому та у ЗВО, створеними протестантськими деномінаціями. М. Мокієнко розглядає взаємодію однієї з чисельних протестантських конфесій з українським суспільством, А. Денисенко у дисертаційній роботі аналізує теологію визволення та взаємодію вірян-протестантів із українським суспільством. О. Дятлик досліджує впровадження спеціальності «Богослов'я» в освітній простір України. Ю. Решетніков вивчає стан сучасної духовної освіти в Україні. В. Хромець досліджує історію становлення духовної освіти в Україні. Ю. Чорноморець простежує питання конфесійного викладання богослов'я у світських ЗВО. На противагу йому, Ю. Вестель застерігає проти викладання конфесійного богослов'я у світських ЗВО. Англomовний дослідник П. Гланзер встановлює факт впливу протестантизму на заснування та діяльність університетів в Європі та Північній Америці.

Взаємодія релігійних спільнот та суспільства описана Е. Трьолчем, Р. Нібуром, Д. Карсоном, Л. Світом. П. Шо виокремлює загальні сучасні тенденції покращення освіти в протестантських семінаріях (на прикладі африканського контексту). Осмислення типології Р. Нібуром запропоновано у численних публікаціях, наприклад, у С. Филипчук.

Наукова новизна дисертаційного дослідження визначається розкриттям специфіки забезпечення якості надання освітніх послуг у протестантських закладах освіти України задля імплементації впровадженої ними моделі зовнішньої оцінки якості освіти у духовні ЗВО України.

Уперше:

- у контексті проведення ретроспективного огляду становлення духовної освіти у протестантських закладах освіти незалежної України проведена кореляція між церковним устроєм та механізмами імплементації запропонованих моделей, зокрема доведено, що конгрегаціональний церковний устрій, хоч не й гарантує еклезіологічного служіння здобувачам духовної освіти, дозволяє створювати рекомендаційні рішення на рівні конфесії, разом з цим за умов єпископального або пресвітеріанського

- устрою здобуття духовної освіти не лише наближає до можливості виконувати служіння, здобуття духовної освіти може бути вимогою;
- доведена нерелевантність статичних релігієзнавчих типологій (на прикладі Р. Нібура), натомість запропоноване використання динамічних типологій та інструментів, зокрема Д. Карсона, а також Л. Світа; окрім цього пропонується використання континуумів змінюваності Вістки та Методів за Д. Холінжером, який систематизує різні методи впливу навколо індивідуального і системного впливу;
 - проведене вивчення взаємозв'язку конфесійних вимог та конфесійних очікувань впливають на бачення розвитку духовної освіти, конфесійні вимоги зумовлюють дотримання підпорядкування структурам та створюють прямий і опосередкований адміністративний, кадровий, фінансовий та управлінський вплив; водночас, конфесійні очікування зумовлюють менш деталізовані й суворі риси внутрішнього ставлення до виконання своїх обов'язків;
 - розроблені перспективні напрями розвитку ГО «САТА»: модель розвитку ГО «САТА», в якій агенція набуває статусу визнаної державою незалежної акредитаційної установи забезпечення якості освіти – саме цю модель ми вважаємо найбільш оптимальною, незважаючи на прогнозований внутрішній супротив і зайву регульованість, зокрема вступу; водночас, модель розвитку ГО «САТА», в якому агенція буде виступати виключно в ролі «внутрішньої» організації, що обслуговує спільноту віри, вважаємо найменш бажаним розвитком, оскільки це буде маргіналізувати духовну освіту та знівелює такі здобутки як визнання духовної освіти й спеціальності «богослов'я»;
 - запропоновані моделі підвищення значення ролі та важливості здобуття духовної освіти у сфері діяльності ВСЦ ЄХБ у формі рекомендації наявності духовної освіти у залежності від рівня служіння, зокрема: для несення публічного служіння у церкві – наявність ступеня молодшого бакалавра, для виконання служителя пасторського служіння – бакалавра, для здійснення служіння на національному рівні – доктора філософії; оскільки впровадження таких моделей утруднено через еклезіологію конгрегаціоналізму, розглядається власне рекомендаційний характер імплементації;
 - розроблені моделі розвитку духовних закладів вищої освіти, створених протестантами: модель ліцензування ЗВО та акредитації ОП на двох рівнях – державному та внутрішньому; модель співпраці – духовний ЗВО (або кілька ЗВО у вигляді співпраці або консорціуму) здобуває акредитацію освітніх програм лише з боку незалежної акредитаційної асоціації, яка визнається серед спільноти віри (на цей момент єдиною такою агенцією є ГО «САТА»); модель співпраці неліцензованих духовних ЗВО та ЗВО, які мають державну ліцензію; модель створення спільних освітніх програм у співпраці з закордонними ЗВО з можливістю подальшої нострифікації здобутої освіти.

Уточнено:

- вплив організаційних особливостей управління системою якості надання освітніх послуг у духовних закладах освіти, які ухвалили рішення акредитації освітніх програм в ГО «ЄАТА» та які існують без цього;
- наявні релігієзнавчі моделі, які зумовлюють принципи взаємодії вітчизняних протестантських спільнот з українським суспільством;
- вплив церковного устрою на впровадження змін, потрібних для імплементації кроків із покращення освіти;
- діяльність ГО «ЄАТА» (з огляду на те, що традиційно виокремлюють внутрішні й зовнішні системи забезпечення якості освіти) розглянута у контексті добровільності ліцензування духовних ЗВО в контексті того, що вона практично виконує функції незалежної установи оцінювання якості освіти, передбаченої ст. 23 Закону України «Про вищу освіту»;
- розмежовані поняття *конфесійні вимоги* та *конфесійні очікування* у контексті освітніх процесів.

Набули подальшого розвитку:

- огляд типових для всіх ЗВО проблем у порівнянні з духовними закладами вищої освіти, заснованими протестантськими конфесіями України, з огляду на такі особливості як історичні, релігійні та професійні;
- у контексті розробки моделей розвитку ГО ЄАТА, виокремлені переваги членства установи в ENQA;
- аналіз поширеної термінології щодо «духовної освіти», який продемонстрував ознаки маркування та недосконалості тих термінів, які не лише увійшли у використання, але були закріплені в нормативно-правових документах;
- виявлено і підтверджено неузгодженість між дослідниками-релігієзнавцями в оцінці феномену «антиінтелектуалізму», який приписується середовищу протестантських громад;
- виокремлені окремі здобутки забезпечення якості освіти у протестантських закладах освіти України, зокрема автономія закладів духовної освіти, водночас, досліджені типові проблеми – наявне дублювання освітніх програм або відсутність чітко сформованого портрету вступника.

Теоретичне значення результатів дослідження. У дисертаційній роботі суттєво поповнене розуміння концепцій становлення, масштабності та здобутків духовної освіти у ЗВО, заснованих протестантами, завдяки застосуванню міждисциплінарності, зокрема здійсненому понятійному аналізу, виокремленню концепцій та теорій церковного устрою та взаємодії з суспільством і розуміння якості. Відтак, проведене дослідження може слугувати методологічною основою для подальших наукових розвідок бачення українськими богословами можливих перспектив розвитку духовної освіти в Україні, вивчення потенціалу позитивних змін в українській теології освіти та нових богословських пошуків і дискусій у національному публічному просторі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на основі теоретичного і структурно-понятійного аналізу, огляду механізмів, особливостей та

основних тенденцій управління системою якості надання освітніх послуг у ЗВО, створених протестантами, розроблено моделі розвитку духовної освіти, моделі розвитку управління системою якості надання освітніх послуг у ГО «ЄАТА» та перехідні положення для однієї з протестантських конфесій України. Надані рекомендації можуть використовуватися керівництвом ВСЦ ЄХБ, керівниками закладів вищої освіти та всіма іншими стейкхолдерами вищої духовної освіти.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, яке представляє ідеї та розробки, сформульовані здобувачем самостійно. Використані в дисертації ідеї, положення, гіпотези та положення інших авторів мають відповідні посилання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету і кафедри богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Результати дослідження пройшли апробацію під час викладання навчальних дисциплін «Вступ до культурної антропології», «Вступ до сучасного проповідування», «Вступ до риторики у професійній діяльності» (Рівненська духовна семінарія та академія, Рівне, 2017–2021 рр.); викладання навчальних дисциплін «Вступ до релігієзнавства», «Вступ до сучасного проповідування» (Рівненський регіональний біблійний коледж, 2017–2021 рр.); викладання навчальних дисциплін «Міжкультурна комунікація», «Культурна антропологія» (Українська Баптистська Теологічна Семінарія, 2017–2021 рр.);

А також під час участі у 1) *Всеукраїнській науковій конференції молодих учених і науково-педагогічних працівників*, 16 червня 2020 року (м. Умань); 2) Конференції «Розпізнати та допомогти», проведеної РО Помісна церква євангельських християн-баптистів «Благовіщення» (м. Кременець, Тернопільська обл.), 19 січня 2019; 3) Конференції «Підвищення іміджу церков», проведеної РО Помісна церква євангельських християн-баптистів «Благовіщення» (м. Кременець, Тернопільська обл.), 1 червня 2019; 4) Конференції «Взаємодія з суспільством: християнський погляд», проведеної РО «Тернопільське обласне об'єднання церков євангельських християн-баптистів» (м. Кременець, Тернопільська обл.), 25-26 січня 2020; 5) Конференції «Взаємодія з суспільством: християнський погляд-2», проведеної РО «Тернопільське обласне об'єднання церков євангельських християн-баптистів» (м. Тернопіль, Тернопільська обл.), 5 травня 2020 року; 6) Конференції «Зіткнення з вірою», проведеної РО «Тернопільське обласне об'єднання церков євангельських християн-баптистів» (м. Тернопіль, Тернопільська обл.), 3 березня 2020 року; 7) Міжнародній онлайн конференції «Церква в умовах світової кризи», проведеної РО «Тернопільське обласне об'єднання церков євангельських християн-баптистів» та спілкою вільних церков Великобританії (м. Тернопіль, Тернопільська обл.), 5 травня 2020 року; 8) European Baptist Federation Council (Рада Європейської Баптистської федерації) (м. Едінбург, Шотландія), 25-28 вересня 2019 року.

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи висвітлені у 6 статтях, 5 з яких розміщені у фахових виданнях із філософських наук, 1 – в іноземному

періодичному науковому виданні. Також матеріали дисертації опубліковані у збірниках наукових конференцій та науково-популярних журналах.

Структура роботи. Дисертація містить вступ, чотири розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 180 сторінок, що містить рисунків – 3, таблиць – 12. Додатки розміщені на 21 сторінці. Список використаних джерел налічує 255 джерела, з них – 85 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, визначається об'єкт і предмет дослідження, формулюються мета й наукові завдання роботи, розкривається наукова новизна, теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження. Також подані відомості про апробацію, структуру дослідження та здійснені публікації.

У **першому розділі «Ретроспективний аналіз розвитку освіти у протестантських закладах освіти незалежної України»** проведений аналіз трансформації духовної освіти від маргінального існування до повноцінної участі в освітніх процесах України.

У **підрозділі 1.1. «Становлення духовної освіти у середовищі протестантських конфесій України»** стверджується, що вивчення всесвітньої історії протестантизму демонструє високий рівень залученості протестантів в академічне життя та створення університетів. Це притаманно Західній Європі та США. Університети світового рівня, зокрема Гарвард, Принстон, Єль, Оксфорд, Кембридж та Единбург, були засновані та отримали розвиток як частина однієї із протестантських конфесій. Водночас, протестантизм, як він відомий в Україні, мав достатньо негативний досвід тривалого антагонізму й історично не мав певних можливостей, якими могли користатись протестанти Західної Європи з моменту виникнення Реформації та християни Північної Америки. Винятком можна назвати нетривалий період XVI-XVII століть, коли українські землі перебували під впливом Європи. У часи Радянського Союзу, натомість, здобуття теологічної освіти було близьким до неможливого. Із здобуттям незалежності протестанти України змогли розбудувати потужну мережу закладів освіти. В підрозділі проведений ретроспективний огляд становлення закладів вищої духовної освіти серед протестантів на прикладі найбільш чисельної конфесії – ВСЦ ЄХБ.

У **підрозділі 1.2. «Діяльність ГО «ЄАТА» із забезпечення якості освіти у протестантських освітніх закладах України»** розглядається (в історичній ретроспективі) роль ГО «ЄАТА» у формуванні засад та первинного вектору розвитку духовної освіти. З огляду на те, що у 1990-х роках, коли з'явилися новостворені протестантські ЗВО, орієнтир був здебільшого на американські богословські освітні процеси, розглянуті особливості цих стандартів, а також виокремлені світоглядні принципи протестантизму, які вплинули на освітню систему США. Розглянута гнучкість ГО «ЄАТА», яка дозволила швидке переорієнтування на болонські вимоги. Окрім цього проведено студіювання історії

створення ГО «ЄАТА», простежений вплив на стандарти духовної освіти, зокрема серед таких ЗВО, які не ухвалили рішення про всеохопну співпрацю з ГО «ЄАТА», звертається увага місію та масштабність діяльності ГО «ЄАТА»

У *підрозділі 1.3. «Роль ГО “ЄАТА” у становленні протестантських навчальних закладів»* розглядається власне сучасна роль незалежної установи оцінювання якості освіти, а також досягнення організації, зокрема описані такі процеси: 1) визнання «богослов'я» як окремої спеціальності у переліку МОН України як приклад зовнішнього досягнення ГО «ЄАТА»; 2) визнання дипломів про отримання духовної освіти (виданих до 1 вересня 2018 р.) як приклад зовнішнього досягнення ГО «ЄАТА»; 3) явище подолання антиінтелектуалізму в протестантському середовищі в незалежній Україні. Задля досягнення поставленої мети, розглядаються практичні приклади зміни стандартів освіти у контексті різних редакцій «Керівництва з акредитації» різних років. Окрім цього увага приділяється вивченню можливих складностей подальшого розвитку ГО «ЄАТА» за умов здобуття духовними ЗВО ліцензії МОН, що створює платформу для подальшого вивчення цих питань у контексті запропонованих моделей розвитку установи.

У *підрозділі 1.4. «Процес визнання на державному рівні спеціальності “богослов'я”»* розглянуто появу спеціальності «богослов'я» у переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Станом на написанням роботи там насправді наявна галузь (04) «богослов'я» та передбачена спеціальність (041) «богослов'я». Контекстом вивчення зазначеної теми є не лише ретроспективний огляд етапів становлення, увага звертається на нечисленні сучасні дослідження з цієї теми, зокрема розглядається доробки О. Дятлик, Ю. Решетнікова і В. Хромця, також дається оцінка таким особливим діячам як Т. Дятлик, Р. Соловій у процесі визнання на державному рівні зазначеної спеціальності. Окрім цього проаналізоване типове маркування протестантизму, автор вступає у діалог з М. Черенковим та Д. Бінцаровським та іншими, та приходять до висновку, що явище антиінтелектуалізму є залишком, та не є характерним виключно для протестантів.

У *другому розділі «Сучасний стан розвитку протестантських закладів освіти в Україні»* проведений аналіз нинішнього положення речей у духовних закладах освіти України.

У *підрозділі 2.1. «Аналіз діяльності окремих духовних закладів освіти протестантських конфесій»* розглянуто практичний приклад вищого закладу духовної освіти РО «Таврійській Християнський Інститут» як приклад першого протестантського ЗВО, який здобув ліцензію МОН. Проведений аналіз діяльності Київської богословської семінарії (ВСЦ ЄХБ) як практичний взірць незалежної та автономної духовної освіти, що свідомо відмовляється від державного ліцензування. Описана співпраця релігійних організацій та закладів вищої освіти, які мають державну (вітчизняну або закордону) ліцензію на прикладі діяльності християнського центру «Реаліс». Студіювання кожного окремого випадку супроводжується ретроспективним оглядом становлення ЗВО та викликів, з якими вони стикнулись, що слугує майданчиком подальшого вивчення цих питань у контексті запропонованих моделей розвитку ЗВО та духовної освіти у цілому.

У підрозділі 2.2. «Сучасний стан духовної освіти (на прикладі ВСЦ ЄХБ)» описані результати опитування понад 150 керівників релігійних громад-пасторів. У результаті опитування підтверджено, що антиінтелектуалізм у наш час не притаманний вірянам ВСЦ ЄХБ, водночас, простежується залишкове явище з радянського періоду обережної взаємодії з суспільством. З'ясовано, що велика кількість пасторів декларують участь у процесі життєдіяльності духовної освіти, проте це відбувається на тлі помітної непоінформованості, необізнаності та незацікавленості пасторів у цілій низці питань духовної освіти (фінансування, ліцензування тощо). Це зумовлює потребу в побудові всеохопної стратегії розвитку духовних ЗВО, підпорядкованих ВСЦ ЄХБ.

У підрозділі 2.3. «Вияви теологічних та етичних принципів у царині освітнього протестантського середовища і впливу на суспільство» проведений аналіз поширених типологій взаємодії спільнот віри з секулярним суспільством, а саме: на практичних прикладах доведена нерелевантність статичної моделі Р. Нібура, яка традиційно розглядає один з п'яти шляхів побудови стосунків між Церквою та суспільством: 1. Християнство, яке існує усупереч з суспільством; 2. Християнство, яке є невід'ємною частиною суспільства; 3. Християнство, яке знаходиться понад суспільством; 4. Християнство, яке парадоксальним чином протиставлено суспільству; 5. Християнство, яке трансформує суспільство. Натомість запропоноване використання динамічних підходів, зокрема типологій Л. Світа, Д. Карсона щодо взаємодії із суспільством, та моделей впливу, систематизованих Д. Холінджером, зокрема 1. Надання гуманітарної допомоги; 2. Створення альтернативних християнських інституцій; 3. Розповсюдження «Благої Вістки» як спосіб не лише поширення вірувань, але й спроба досягти структурних змін у суспільстві; 4. Пророче проголошення як спосіб впливу на наявні негативні тенденції; 5. Політичне лобіювання з спробою недопущення прийняття певних законопроектів, або навпаки їх просування; 6. Створення політичних партій або політичних груп; 7. Ненасильницький супротив; 8. Практика християнського втілення як прояв вірності Богу із розумінням, що досяжність етичних стандартів можлива лише в межах християнської спільноти; 9. Особистий вплив, з розумінням, що християнин дотримується відмінних від суспільства морально-етичних принципів, але при цьому застосовує їх не лише у межах християнських громад, але й взаємодії з суспільством.

У третьому розділі «Сучасні тенденції і стандарти забезпечення якості освітніх послуг» виявлено основні тенденції розвитку забезпечення якості освіти у протестантських закладах освіти України в контексті змін у глобальному та національному вимірах.

У підрозділі 3.1. «Забезпечення якості освітніх послуг: світовий та український досвід» вказується на відсутність урівноваженого використання іноземного досвіду покращення якості освіти, оскільки «болонізація» певним чином зменшила інтерес до північно-американського досвіду. Зокрема увага звертається на факт, що українські ЗВО не посідають провідних місць у світових рейтингах ЗВО, не зважаючи на всі реформи освіти. Розглядаються типові поширені проблеми вітчизняних ЗВО, які порівнюються з поширеною практикою у духовних ЗВО.

Разом з цим вказується на факт схвального експертного аналізу освітніх процесів в Україні у цілому, наданому спілкою The network of Higher Education Reform Experts (Мережа експертів з реформування вищої освіти).

У підрозділі 3.2. *«Становлення освітніх стандартів у незалежній Україні»* розглядаються поняття освітньої послуги у системі забезпечення якості освіти як об'єкт дослідження, приділено увагу вивченню внутрішніх і зовнішніх стандартів визначення якості освітніх послуг. Разом з цим звертається увага на доцільність використання доробок Т. Ящук, яка говорить про одночасне використання різних підходів до вивчення тематики якості освітніх послуг, зокрема 1. навколо-законодавчий; 2. маркетинговий; 3. економічний; 4. класичний (вектор спрямовано на «послугу» як на товар, який має особливу споживчу вартість); 5. інституційний.

Водночас, результати наукових розвідок транслюються у сферу духовної освіти, де ототожнюються відмінні особливості й виокремлюються подібності освітніх процесів. Особлива увага приділена управлінському аспекту забезпечення якості надання освітніх послуг, де аналогічно до попереднього пункту, робиться аналіз контексту протестантських ЗВО та вводиться в обіг розмежування термінології конфесійні вимоги і конфесійні очікування. Провідною ідеєю такого розподілу є краще розуміння контексту духовної освіти.

У четвертому розділі *«Моделювання розвитку духовної освіти в Україні»* здійснено аналіз наявних моделей розвитку і запропоновано нові, більш ефективні моделі.

У підрозділі 4.1. *«Перспективи розвитку ГО «ЄАТА»* запропоновані такі моделі розвитку ГО «ЄАТА»: 1) агенція набуває статусу визнаної незалежної акредитаційної установи забезпечення якості освіти або через НАЗЯВО, або через ENQA/EQAR; 2) агенція виступає виключно в ролі «внутрішньої» організації, що обслуговує спільноту віри. Разом з цим розглядаються переваги набуття статусу визнаної установи та дається аналіз недолікам, які супроводжують ухвалення рішення лишатися тільки «внутрішньою» організацією. Здійснення цього кроку буде активізувати підвищення якості вищої духовної освіти, а нинішній час створює неймовірні можливості та контекст, в якому є можливість використання найкращих доробок для актуалізації місійного покликання духовної освіти.

У підрозділі 4.2. *«Моделювання розвитку духовних ЗВО у протестантських конфесіях України»* запропоновані такі моделі розвитку духовних ЗВО: 1) ліцензування ЗВО та акредитації ОП на двох рівнях – державному та внутрішньому; 2) модель співпраці: духовний ЗВО (або кілька ЗВО у вигляді співпраці або консорціуму) здобуває акредитацію освітніх програм лише з боку незалежної акредитаційної асоціації, яка визнається серед спільноти віри (на цей момент єдиною такою агенцією є ГО «ЄАТА»); 3) модель розвитку ЗВО – задовольняти потреби виключно спільноти віри без ліцензування та акредитації освітніх програм; 4) модель співпраці неліцензованих духовних ЗВО та ЗВО, які мають державну ліцензію; 5) модель створення спільних освітніх програм у співпраці з закордонними ЗВО з можливістю подальшої нострифікації здобутої освіти.

У підрозділі 4.3. «Пропозиції розвитку щодо якості освіти у протестантських закладах освіти» надаються пропозиції щодо рекомендаційних рішень, які враховують церковний устрій, при тому пропозиції закликають ВСЦ ЄХБ зайняти більш активну позицію, аби бути повноцінними стейкхолдерами духовної освіти для власних і місійних потреб. Для імплементації цього завдання робиться заклик провести ревізію й оптимізацію освітніх програм, а, можливо, і переглянути в бік зменшення кількості ЗВО шляхом реструктуризації, а головне прийняти назріле вольове рішення про обов'язковість духовної освіти для виконання певних різновидів християнського служіння. Зокрема розроблені перехідні положення, розглянутий можливий супротив та виокремлені шляхи його подолання в контексті імплементації вольового рішення про обов'язковість духовної освіти.

У підрозділі 4.4. «Специфічні для українського наукового простору напрямки покращення якості освіти в протестантських духовних ЗВО» робиться трансляція критеріїв НАЗЯВО для оцінювання освітніх програм на найбільш поширену й типову ситуацію у духовних ЗВО, аналіз підтверджує, що духовним ЗВО слід рухатися у напрямку ліцензування і подальшої акредитації освітніх програм, ті ЗВО, які відповідають оновленим критеріям акредитації освітніх програм ГО «ЄАТА» задовольняють більшість вимог НАЗЯВО, а тому, як робиться висновок, таким духовним ЗВО слід пришвидшити процеси набуття ліцензії та подальшої акредитації.

ВИСНОВКИ

За темою дослідження було здійснено теоретичний аналіз вітчизняної та іншомовної наукової та спеціальної літератури, а також інформації з освітніх, культурологічних, релігієзнавчих і богословських електронних ресурсів за темою дисертаційного дослідження.

З огляду на особливість предметного поля дослідження, запропоновано гіпотезу, що, поряд із типовими проблемами ЗВО у духовних закладах вищої освіти, заснованих протестантськими конфесіями України, наявні особливі проблеми, зумовлені наступним: особливості (історичні, релігійні та професійні) таких ЗВО, конфесійні вимоги та очікування, саме тому був додатково проведений аналіз спеціалізованої літератури.

Відтак, визначено, що українські протестанти змогли після здобуття Україною незалежності розбудувати мережу закладів вищої освіти, які стали повноправними учасниками освітнього простору нашої держави. Незважаючи на масштабність духовної освіти та велику кількість закладів духовної освіти, обрана нами дослідницька тема управління системою якості надання освітніх послуг у протестантських навчальних закладах України в цілому має низький ступінь вивченості.

Задля збору емпіричних даних було проведено анонімне опитування понад 150 керівників помісних релігійних організацій (церков), було опитано додатково 18 з них у вигляді додаткового анкетування та подальшої опитувальної бесіди; також

було проведено 20 опитувальних бесід-інтерв'ю з ключовими освітянами в духовних протестантських ЗВО.

Виконано ретроспективний огляд розвитку освіти в протестантських закладах освіти незалежної України. Зокрема, вперше була проведена кореляція між церковним устроєм та механізмами імплементації управлінських рішень у сфері духовної освіти.

З огляду на те, що традиційно виокремлюють внутрішні й зовнішні системи забезпечення якості освіти, прийнято відводити особливу роль незалежним установам оцінювання якості освіти. Водночас, в Україні діє добровільна можливість ліцензування духовних ЗВО, з одного боку, та затребуваність незалежних установ оцінювання якості освіти, з іншого боку, тому було розглянуто діяльність ГО «ЄАТА». Адже протестантам України вдалося створити агенцію, яка виконує функції незалежної установи оцінювання якості освіти, передбаченої ст. 23 Закону України «Про вищу освіту»; проаналізовано організаційні особливості управління системою якості надання освітніх послуг у духовних закладах освіти, які ухвалили рішення акредитації освітніх програм у ГО «ЄАТА» та які існують без цього.

Виокремлені засадничі принципи розвитку духовної освіти у протестантському середовищі.

Проаналізований сучасний стан якості надання освітніх послуг у духовних закладах освіти (на прикладі діяльності ГО «ЄАТА»). Оскільки встановлено, що пастори є стейкхолдерами духовної освіти, окрім згаданого раніше опитування пасторів, також проведено декілька бесід фахівцями, які брали участь у розбудові закладів духовної освіти в Україні. В результаті виявлено, що освіта може існувати без державного фінансування та при цьому задовільняти потреби стейкхолдерів. Вивчений досвід кількох духовних ЗВО.

Отримані емпіричні дані склали основу власної розробки – моделювання розвитку ГО «ЄАТА», духовних ЗВО та рекомендацій для ВСЦ ЄХБ.

Проаналізовані наявні релігієзнавчі моделі, які визначають принципи взаємодії вітчизняних протестантських спільнот з українським суспільством, зокрема доведена нерелевантність статичних релігієзнавчих типологій, натомість запропоноване використання динамічних типологій та інструментів.

Проведено структурно-понятійний аналіз стандартів забезпечення якості освітніх послуг. У результаті виявлено основні сучасні тенденції розуміння сутності і вивчення поняття освітньої послуги у системі забезпечення якості освіти в Україні в цілому, зокрема продовжено студіювання суперечностей у визначенні понять: «освіта», «якість освітніх послуг», «стейкхолдери», «студентоцентроване навчання» та ін. З огляду на особливість об'єкту дослідження, додатково проаналізована термінологія, яка вживається у науковій літературі щодо «духовної освіти» та виявлені ознаки маркування; виявлено і підтверджено неузгодженість між дослідниками-релігієзнавцями в оцінці феномену «антиінтелектуалізму» в середовищі протестантських громад; уперше розмежовані поняття *конфесійні вимоги* та *конфесійні очікування* у контексті освітніх процесів.

Виявлено основні тенденції розвитку управління системою якості надання освітніх послуг у протестантських закладах освіти України. Відтак, константовано широку автономію закладів духовної освіти, з одного боку, а з іншого боку – різні вектори розвитку кожного окремого духовного ЗВО та відчутну потребу в побудові всеохопної стратегії розвитку і координації роботи. Водночас, виявлена недостатня сегментація ринку освітніх послуг, дублювання освітніх програм.

Запропоновані перспективні напрями розвитку ГО «ЄАТА»: модель розвитку ГО «ЄАТА», в якій агенція набуває статусу визнаної незалежної акредитаційної установи забезпечення якості освіти; модель розвитку ГО «ЄАТА», в якому агенція буде виступати виключно в ролі «внутрішньої» організації, що обслуговує спільноту віри. При цьому, надаємо перевагу набуттю статусу визнаної незалежної акредитаційної агенції, а також вважаємо, цю рекомендаційну норму закону щодо членства подібних установ в ENQA ГО «ЄАТА» має сприйняти для себе як обов'язкову, зокрема, з огляду на міжнародний аспект діяльності ГО «ЄАТА».

Розроблені моделі управління системою якості надання освітніх послуг у протестантських закладах освіти України, зокрема запропоновані такі моделі: модель ліцензування ЗВО та акредитації ОП на двох рівнях – державному та внутрішньому; модель співпраці: духовний ЗВО (або кілька ЗВО у вигляді співпраці або консорціуму) здобуває акредитацію освітніх програм лише з боку незалежної акредитаційної асоціації, яка визнається серед спільноти віри (на цей момент єдиною такою агенцією є ГО «ЄАТА»); модель співпраці неліцензованих духовних ЗВО та ЗВО, які мають державну ліцензію; модель створення спільних освітніх програм у співпраці з закордонними ЗВО з можливістю подальшої нострифікації здобутої освіти. Окрім цього, були розроблені перехідні положення побудови всеохопної стратегії розвитку та координації роботи відділу освіти ВСЦ ЄХБ.

Із врахуванням теологічних особливостей і церковного устрою, запропоновані моделі підвищення значення ролі та важливості здобуття духовної освіти у сфері діяльності ВСЦ ЄХБ, зокрема запропоноване ухвалення на рівні конфесії (у вигляді рекомендації) положення, яке ранжує наявність духовної освіти від освітнього ступеня «молодший бакалавр» до «доктор філософських наук» в залежності від щабля служіння (рівень місцевої громади, рівень конфесійного представництва).

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Кундеренко І. В. Духовна освіта в протестантських навчальних закладах України: до проблеми формулювання понять. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. К., 2020. №24. С. 99-110
URL: [http://doi:10.33930/ed.2019.5007.24\(6\)-8](http://doi:10.33930/ed.2019.5007.24(6)-8).
2. Кундеренко І. В. Вплив духовних навчальних закладів протестантського спрямування у становленні принципів освітньої системи США: уроки для України. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. К., 2020. №27. С. 70-81
URL: [10.33930/ed.2019.5007.27\(10\)-7](http://doi:10.33930/ed.2019.5007.27(10)-7).

3. Кундеренко І. В. Протестантські духовні заклади вищої освіти як невід’ємна частина освітнього простору України. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. №32. С.254-262. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/32.214516>
4. Кундеренко І. В. Соціологічні та іміджеві особливості забезпечення якості освіти серед протестантських закладів вищої освіти. *Актуальні питання філософії та соціології*. 2020 № 26. С.58-64. DOI: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i26.906>
5. Кундеренко І. В. Духовна освіта у протестантському середовищі та релігієзнавчі типології. *Збірник «Духовність особистості: методологія, теорія і практика» №5, листопад 2020р.* С.126-139. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-98-5-126-139>

Статті в іноземних фахових виданнях:

6. Кундеренко І. В. «Пошуки альтернативної моделі забезпечення якості освіти в Україні», *Virtus: Scientific Journal*. Montreal, Canada. грудень 2020 р. № 49. С.58-64

Статті і тези в інших виданнях:

1. Кундеренко І. Протестантські духовні заклади вищої освіти як невід’ємна частина освітнього простору України. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених і науково-педагогічних працівників, 16 червня 2020 р.* / Редкол.: Непочатенко О. О. (відп. ред.) та ін. Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. С.165-167.
2. Кундеренко І. О качестве духовного образования. *Интернет-газета Християнського центру «Мирт»*. 2020. URL: [http:// https://gazeta.mirt.ru/stat-i/cerkov/post-2377/](http://https://gazeta.mirt.ru/stat-i/cerkov/post-2377/)
3. Кундеренко І. Донецький християнський Університет та Одеська Богословська Семінарія: інтерв’ю з Мері Рейбер. 2020. *Интернет-газета «Слово про слово»*. URL: <https://slovoproslovo.info/category/education/>
4. Кундеренко І. Інтерв’ю з доктором Раселом Вудбриджем про Українську Баптистську Теологічну Семінарію. 2020. *Интернет-газета «Слово про слово»*. URL: <https://slovoproslovo.info/category/education/>
5. Кундеренко І. Сучасний стан та історія духовної освіти на прикладі Київської Богословської семінарії. 2020. *Интернет-газета «Слово про слово»*. URL: <https://slovoproslovo.info/category/education/>

АНОТАЦІЯ

Кундеренко І. В. Принципи розвитку якості освіти в духовних закладах вищої освіти України (на прикладі закладів освіти Всеукраїнського союзу церков євангельських християн-баптистів). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов’я. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти та науки України. – Київ, 2021.

Дисертація присвячена вивченню принципів розвитку якості освіти в духовних закладах вищої освіти України. Духовна освіта набула масштабності та стала частиною вітчизняного освітнього простору, а протестанти займають у цій сфері велику частку, водночас з цим діяльність протестантських духовних закладів освіти в цілому має низький ступінь вивченості, що разом з іншими факторами, викладені у дослідженні зумовлює актуальність дослідження.

За результатами здійсненого теоретичного аналізу доступних ресурсів встановлено, що після здобуття Україною незалежності вітчизняні християни протестантського спрямування доклали зусиль для розбудови мережі закладів вищої освіти. Як самі духовні ЗВО, так й освітяни стали повноправними учасниками освітнього простору України, зокрема це прослідковується в історичному огляді етапів розвитку освіти серед духовних ЗВО, заснованих протестантами.

Виокремлені принципи, які зумовили розвиток духовної освіти у протестантському середовищі. Проаналізований сучасний стан якості надання освітніх послуг у духовних закладах освіти (на прикладі діяльності ГО «САТА»). На прикладі духовної освіти, доведено, що освіта може існувати без державного фінансування та при цьому задовільняти потреби зацікавлених сторін. Проведене студіювання досвіду низки духовних ЗВО, які підпорядковані ВСЦ ЄХБ. Проаналізовані наявні релігієзнавчі моделі, які визначають принципи взаємодії вітчизняних протестантських спільнот з українським суспільством, зокрема доведена нерелевантність статичних релігієзнавчих типологій, натомість запропоноване використання динамічних типологій та інструментів. Проведено структурно-понятійний аналіз стандартів забезпечення якості освітніх послуг; у результаті виявлено основні сучасні тенденції розуміння сутності й вивчення поняття освітньої послуги у системі забезпечення якості освіти в Україні в цілому, зокрема продовжено студіювання суперечностей у визначенні понять: «освіта», «якість освітніх послуг», «стейкхолдери», «студентоцентроване навчання» та ін. З огляду на особливість об'єкту дослідження, додатково проаналізована термінологія, яка вживається у науковій літературі щодо «духовної освіти», та виявлені ознаки маркування; виявлено і підтверджено неузгодженість між дослідниками-релігієзнавцями в оцінці феномену «антиінтелектуалізму» в середовищі протестантських громад; уперше розмежовані поняття конфесійні вимоги та конфесійні очікування у контексті освітніх процесів. Виявлено основні тенденції розвитку управління системою якості надання освітніх послуг у протестантських закладах освіти України. Відтак, констатовано широку автономію закладів духовної освіти, з одного боку, з іншого боку – різні вектори розвитку кожного окремого духовного ЗВО та відчутну потребу в побудові всеохопної стратегії розвитку та координації роботи. Водночас, виявлена недостатня сегментація ринку освітніх послуг, дублювання освітніх програм. Запропоновані перспективні напрями розвитку ГО «САТА». Розроблені моделі управління системою якості надання освітніх послуг у протестантських закладах освіти України, а також – перехідні положення побудови всеохопної стратегії розвитку та координації роботи ВСЦ ЄХБ, які беруть до уваги теологічні особливості та церковний устрій. Вперше була

проведена кореляція між церковним устроєм та механізмами імплементації управлінських рішень у сфері духовної освіти.

Оскільки дослідження заповнює пробіли, викликані низьким ступенем вивченості теми, проведене дослідження може слугувати методологічною основою для подальших богословських, освітніх та філософських досліджень, а також слугувати основою для дискусій у національному публічному просторі. Практичне значення одержаних результатів полягає у розроблених моделях розвитку ГО «ЄАТА», духовних ЗВО та бачення розвитку освіти, яке використовуватися керівництвом ВСЦ ЄХБ.

Ключові слова: антиінтелектуалізм, визнання духовної освіти, вища освіта, внутрішня система забезпечення якості освіти, зовнішня система забезпечення якості освіти, маргіналізація, маркування, недискримінаційне ставлення, освіта, пастори, протестанти, протестантизм, соціальна залученість, стейкхолдери освіти, суспільство, типологія, церква, якість освіти.

АННОТАЦІЯ

Кундеренко І. В. **Принципы развития качества образования в духовных учреждениях высшего образования Украины (на примере учебных заведений Всеукраинского союза церквей евангельских христиан-баптистов).** - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.14 - богословие. - Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова Министерства образования и науки Украины. - Киев, 2021.

Диссертация посвящена изучению принципов развития качества образования в духовных учреждениях высшего образования Украины. Духовное образование получила масштабности и стала частью отечественного образовательного пространства, а протестанты занимают в этой сфере большую часть одновременно с этим деятельность протестантских духовных учебных заведений в целом имеет низкую степень изученности, что вместе с другими факторами, изложенные в исследовании предопределяет актуальность исследования.

По результатам проведенного теоретического анализа доступных ресурсов установлено, что после обретения Украиной независимости отечественные христиане протестантского направления делали все для развития сети учреждений высшего образования. Как сами духовные ЗВО, так и педагоги стали полноправными участниками образовательного пространства Украины, в частности это прослеживается в историческом обзоре этапов развития образования среди духовных ЗВО, основанных протестантами.

Выделены принципы, которые обусловили развитие духовного образования в протестантской среде. Проанализировано современное состояние качества предоставления образовательных услуг в духовных учебных заведениях (на примере ОО «ЕАТА»). На примере духовного образования, доказано, что образование может существовать без государственного финансирования и при этом удовлетворять потребности заинтересованных сторон. Проведенное изучение опыта ряда духовных ЗВО, которые подчинены ВСЦ ЕХБ. Проанализированы имеющиеся

религиоведческие модели, которые определяют принципы взаимодействия отечественных протестантских общин с украинским обществом, в частности доказана нерелевантность статических религиоведческих типологий, зато предложено использование динамических типологий и инструментов. Проведен структурно-понятийный анализ стандартов качества образовательных услуг; в результате выявлены основные современные тенденции понимания сущности и изучение понятия образовательной услуги в системе обеспечения качества образования в Украине в целом, в частности продолжено изучение противоречий в определении понятий «образование», «качество образовательных услуг», «стейкхолдеры», «студентоцентрическое обучение» и др. Учитывая особенность объекта исследования, дополнительно проанализирована терминология, которая употребляется в научной литературе относительно «духовного образования» и выявлены признаки маркировки; выявлено и подтверждено несогласованность между исследователями-религиоведами в оценке феномена «антиинтеллектуализма» в среде протестантских общин; впервые разграничены понятия конфессиональные требования и конфессиональные ожидания в контексте образовательных процессов. Выявлены основные тенденции развития управления системой качества предоставления образовательных услуг в протестантских учебных заведениях Украины.

Таким образом отмечено широкую автономию учреждений духовного образования, с одной стороны, а с другой - разные векторы развития каждого отдельного духовного ЗВО и осязаемую потребность в построении всеобъемлющей стратегии развития и координации работы. В то же время, выявлена недостаточная сегментация рынка образовательных услуг, дублирование образовательных программ. Предложенные перспективные направления развития ОО «ЕАТА». Разработанные модели управления системой качества предоставления образовательных услуг в протестантских учебных заведениях Украины, а также - переходные положения построения всеобъемлющей стратегии развития и координации работы ВСЦ ЕХБ, которые принимают во внимание особенности вероучений и церковное устройство. Впервые была проведена корреляция между церковным устройством и механизмами имплементации управленческих решений в сфере духовного образования.

Поскольку исследование заполняет пробелы, вызванные низкой степенью изученности темы, проведенное исследование может служить методологической основой для дальнейших богословских, образовательных и философских исследований, а также служить основой для дискуссий в национальном публичном пространстве. Практическое значение полученных результатов заключается в разработанных моделях развития ОО «ЕАТА», духовных ЗВО и видение развития образования, которое использоваться руководством ВСЦ ЕХБ.

Ключевые слова: антиинтеллектуализм, признание духовного образования, высшее образование, внутренняя система обеспечения качества образования, внешняя система обеспечения качества образования, маргинализация, маркировка, недискриминационное отношение, образование, пасторы, протестанты,

протестантизм, социальная вовлеченность, стейкхолдеры образования, общество, типология, церковь, качество образования.

ABSTRACT

Kunderenko I. V. Educational Quality assurance principles in the ‘faith-based’ educational institutions of Ukraine (with emphasis on the educational institutions that belong to the All-Ukrainian Union of the churches of Evangelical Christians-Baptists). – Manuscript.

Dissertation is being submitted to obtain an academic degree of the Candidate of Science in the field of ‘theology’ with a designated code – 09.00.14 in the National Pedagogical Dragomanov University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2021.

Dissertation focuses on studying the principles of quality assurance in the faith-based higher education institutions of Ukraine. ‘Faith-based’ education has been scaling lately and is now an integral part of the educational landscape of Ukraine. Protestants account for the largest part of this expansion. All together with this it is precisely their activity does not receive enough attention among the researchers. The latter along with other (mentioned in the thesis itself) factors contribute to the urgency of the study, which is well overdue.

It has been established upon theoretical analysis of available data that Protestants of Ukraine, after Ukraine got her independency, were able to form a network of higher education institutions that became important contributors to the educational provision in Ukraine. Retrospective review of the faith-based education in Protestant owned institutions has been conducted. Original correlation between ecclesiological variations managerial decisions’ implementation has been established. Both educational institutions and educators became an integral part of the educational sphere in Ukraine, one can see that in the retrospective research of the faith-based institutions formation by the Protestants.

Foundational principles of faith-based education development among the Protestants groups have been detected. The current state of providing educational services in faith-based educational institutions were assessed (with emphasis on NGO ‘EATA’ activity). It has been established that education can exist without state subsidy, and meet her stakeholders’ expectations at the same time. Praxis of some faith-based higher education institutions has been examined. Current models (used in religious studies) that describe interaction of Ukrainian Protestant communities with the greater society are analysed, along with implying irrelevancy of static typologies commonly adopted in the area of religion studies, with further suggestion to use dynamic typologies and tools. Quality assurance standards were examined as structures and definitions, in the result current interpretive trends of the essence of educational services were detected, along with further study of educational services in the realm of educational quality assurance in Ukraine in general. More specifically, further studies of contradictory definitions like ‘education’, ‘education services quality’, ‘stakeholders’, ‘student-centred education’ were conducted. Additional terminology commonly applied in academic literature concerning faith-based educational institutions have been researched (in the light of particular of the field of

study) to determine signs of labelling trends; inconsistency between the scholars that study religion were detected in assessing phenomenon of ‘anti-intellectualism’ typically attributed to the Protestant communities of Ukraine; for the first time, differentiating of ‘confessional demands’ and ‘confessional aspirations’ has been suggested, applied to educational processes. Essential trends of the development of education-related management in the Protestant Educational institutions were derived.

Thus, we can state that educational institutions have wide autonomy from one end, at the same time educational institutions vary in the chosen vectors of development, there is an explicit need to construct wholistic development strategy and establishing coordination. Furthermore, it has been discovered that the educational market is not segmented adequately. Some education institutions tend to duplicate identical educational tracks. NGO “EATA”’s perspective models were identified and introduced. Models of educational quality assurance systems management were established, along with transitional suggestions for constructing wholistic strategy and coordination of the All-Ukrainian Union of the churches of Evangelical Christians-Baptists (theological and ecclesiological distinctives are addressed).

Key words: anti-intellectualism, church, education, external system of education’s quality assurance, faith-based education recognition, higher education, internal system of education’s quality assurance, labelling, marginalization, non-discriminating attitude, pastors, Protestantism, protestants, quality of education, social involvement, society, stakeholders of education, typology.